

LIEBER MÁRIA KATALIN:

A TÖMEGTÁJÉKOZTATÁSI ESZKÖZÖK A KATOLIKUS EGYHÁZ TÖRVÉNYKÖNYVEIBEN

Az egyház arra irányuló tevékenysége, hogy a hit és az erkölcs védelmében ítéletet mond egyes tanításokról, különösen, ha azok írásban, illetve nyomtatásban is megjelentek a természetjogból, illetve az isteni jogból fakad és szorosan összefügg a Máté evangélium végén található missziós paranccsal. Az egyház hármasság, királyi, prófétai és papi küldetéséből a tanítói feladat sajátos gyakorlási módjával állunk szemben, amikor a könyvekkel és egyéb tömegtájékoztatási eszközökkel kapcsolatos jogszabályokat tanulmányozzuk.

Isten népének joga, hogy az evangélium tanítását a maga tisztaságában és teljességében kapja meg. Ezen cél érdekében az egyház legfőbb hatóságának kötelessége, hogy megvizsgálja azon írásokat, melyek látszólag ellentétesek az igaz hittel, illetve arra veszélyesek¹.

Az egyén szempontjából szemlélve is a természetjog alapján tilos a veszélyes művek olvasása, birtoklása, kölcsönzése, ezért az erkölcsre és a hitre veszélyes olvasmányoktól tartózkodni kell. Ugyanakkor a hívők könyvekhez való viszonyát szabályozza a tételes jog is már az első századoktól fogva. Ezen tisztán egyházi normáknak nem pusztán az a célja, hogy a megkereszteltet megóvja attól a lelki veszélytől, ami a káros könyvek olvasásából fakadhat, hanem konkretizálja a tanítóhivatal iránti kötelel engedelmisséget, valamint egyes korokban különböző módon és intenzitással, de egyfajta gátat szabjon a téves tanítások terjedésének. Míg a tételes jog alól felmentés adható, a természetjog alól soha nincsen felmentés, így minden krisztushívőnek morális kötelessége tartózkodni minden olyan írástól, amely veszélyt jelenthet a hitére és az erkölcsére. A kötelesség súlyossága arányos azzal a veszéllyel, aminek a hívő lelke ki van téve².

A tiltott könyvek birtoklásával, olvasásával, védelmezésével, terjesztésével kapcsolatban a moralisták az évszázadok alatt részletes kazuisztikát dolgoztak ki, mely esetekben vétenek bűnös módon a tilalom ellen, és mikor nem számít bűnnek, vagy büntetendő cselekménynek a birtoklás, az olvasás, a terjesztés. Így például aki tiltott könyvet magánál tart, az akkor is megszegése a törvénynek, ha az illető nem beszél azon a nyelven, amin a könyv íródott. Ugyanakkor a szerzők arra a következtetésre jutottak, hogy a könyvtárosokra nem terjed ki a tilalom, hiszen ők nem a saját

¹ I.: CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI: *Agendi Ratio* 1997. VI. 29. AAS 89 (1997) 830

² DE IORO, ARTURO: *Indice dei libri proibiti* in *Enciclopedia Cattolica* tom. VI. Vatican, 1951. 1825-1830.

házukban őrzik az ilyen műveket, de kölcsönözniük nem szabad csak olyanok számára, akiknek van engedélyük, hogy tiltott könyveket olvassanak, vagy legalábbis feltételezhető, hogy jogosan kérik az ilyen jellegű munkát, tehát feltételezhető, hogy meg van hozzá a kellő végzettsége és az engedélye a megyéspüspöktől vagy a Szentszéktől. Nem számított eladónak az, aki más nevében árult könyvet. Ami az olvasást illeti, az erkölcssteológusok közt nem volt megegyezés, hogy már egy sor, vagy egy oldal elolvasásával kimeríti-e az olvasó a bűncselekményt, vagy a súlyos bűnt. Általánosságban a moralisták hat oldalban jelölték meg azt a terjedelmet, ami kimeríti a halálos bűnt. Csak az vétett az olvasással, aki fel is fogta és megértette az olvasottakat, de általános vélemény szerint nem esett büntetés alá az, aki olyan könyvet olvas, amit nem ért, vagy pedig hallgatja az ilyen könyvek olvasását. Mindenesetre Szent Alfonz szerint már az előszó, vagy a tartalomjegyzék elolvasása is súlyos bűnt képezhet, és okot adhat az egyházi büntetésre³.

Az örömhír hirdetése és a Jézustól kapott tanítás épen való megőrzése ugyanazon küldetés teljesítése, így az egyház már az első századoktól kezdve gyakorolta azt a jogát, hogy hívei és a hitletétemény megőrzése érdekében a téves vagy erkölcsileg káros tanításokat elítélje, illetve ha azok írásban is megjelentek, akkor azokat megsemmisítse. Bizonyos értelemben ilyennek lehet tekinteni az Apostolok Cselekedetének 19. fejezetében olvasható könyvégetést is, amikor Szent Pál apostol efezusi működésének hatására, mintegy ötvenezer dénár értékű könyvet égetnek el⁴. Szent Ciprián, a harmadik század első felében élt karthágói püspök a 45. levelében írja: „ha valaha ilyeneket írtak vakmerő rágalmazással, nem tűrjük meg nálunk való olvasásukat.⁵”. Már az első egyetemes zsinat is mondott ítéletet tanításról, amikor *Arius Thalia* című művét nyilvánította az egyház tanításával össze nem egyeztethetőnek⁶. A pápák közül elsőként a negyedik század végén élt I. Anasztázusz pápa volt az, aki elítélte Origenész egyes iratait, első Gelasius pedig a 496-os római zsinaton közre adta azon könyvek jegyzékét dekrétum formájában, melyeket elfogad az egyház, és amelyet nem fogad el. Gyakorlatilag ezen listát tekinthetjük az első *index librorum prohibitorum*nak, mely ellentétben a II. századból származó *fragmentum muratorium*mal, már nem csak a bibliai kánonra terjed ki⁷. A dekrétum Gelasiumként ismert szöveg nem csak a Szentírás kanonikus könyveit tartalmazza, hanem azon szerzőket is, akiket a pápa a zsinaton résztvevő hetven püspökkel katolikusnak fogad el. De ugyanígy felsorolja a határozat az apokrif evangéliumokat és

3 SIMON GYÖRGY: *Az egyházi könyvtalom és könyvbírálat* Veszprém, 1898. 65-72.

4 ApCsel 19. 19

5 Forrás: DR. SCHERMANN EGYED: *Az egyházi könyvtalom és könyvbírálat magyarázata*. Budapest, 1908. 12.

6 DE IORO, ARTURO: im. 1826

7 Ezen kánonban is található tiltás, hiszen Péter apokalipszisére úgy utal, melyet az egyház nem enged olvasni. „*scripta apocalypse etiam iohannis et petri tantum recipimus quam quidam ex nos tris legi in ecclesia nolunt*”

Tregelles, Prideaux Samuel: *Canon Muratorianus: The Earliest Catalogue of the Books of the New Testament* London, 1867. 56 (http://books.google.hu/books?id=dmUVAAAAQAAJ&printsec=frontcover&hl=hu&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false)

egyéb eretnek iratokat. Később ez a lista bekerült a Pszeudo-izidori és más egyéb kánonjogi gyűjteménybe is⁸, így a *Decretum Gratianiba* is.

Az elítélt könyvek megsemmisítését egyházi törvény először a 681-es III. konstantinápolyi zsinaton rendelte el, ahol a jelenlévő példányokat kellett elégetni⁹. Az első büntető rendelkezést a könyvtilalom megszegői ellen pedig a második náicei zsinaton hozták 787-ben. E szerint az, aki a képek tisztelete ellen írott könyveket és egyéb eretnek iratokat magánál tart, ha klerikus, akkor le kell tenni, ha szerzetes, illetve világi, akkor kiközösítés sújtja őket.

Az előzetes könyvvizsgálatot elsőként VI. Sándor pápa rendelte 1501-ben kelt *Inter multiplices* kezdetű bullájával, bár ez a szabályozás még nem az egész egyházra vonatkozott, hanem csak néhány német városra, és azok érsekeit kötelezte. Ugyanezen dokumentum rendelkezett arról is, hogy miként kell eljárni abban az esetben, ha egy művet az egyháztartomány a hittel ellentétesnek talál. Egyetemes törvénné a cenzúra csak X. Leó pontifikátusa alatt vált. A tiltott könyvek listájának az összeállítására pedig IV. Pál utasította a szent inkvizíciót, akik 1559-ben adták közre az első indexet¹⁰, mely általános normákat is tartalmaz, valamint a tilalom kiterjed számos nyomdászra is, akiknek minden munkája kivétel nélkül gyanúsnak találtatott¹¹.

A trentói indexként is emlegetett dokumentumot IV. Piusz *Dominici Gregis* bullájával hirdette ki, melynek a címe már az *Index librorum prohibitorum* volt. A címevel ellentétben a szerzők és műveik felsorolásán kívül részleges jogszabályokat is tartalmaz az előzetes könyvvizsgálatra és a könyvbírálatra vonatkozóan. Az itt található normák jelentősen enyhébbek a IV. Pál által kiadott szabályokhoz képest. Ezek után már rendszeresen bocsátották közre a pápák az újabb és újabb könyvtilalmakat.

V. Piusz kuriális reformja keretében 1571-ben állította fel az Index Kongregációt, melyet XIV. Benedek reformált meg és tette a könyvek vizsgálatának az eljárását még átláthatóbbá a *Sollicita ac provida* kezdetű apostoli konstitúciójával¹². A dikasztériumot 1917-ben XV. Benedek olvasztotta be a Szent Officiumba¹³. Ez az elgondolás már elődjének X. Piusznak a pontifikátusa

8 VON DOBSCHÜTZ, ERNST: *Das Decretum Gelasianum De libris recipiendis et non recipiendis in kritischem Text herausgegeben und untersucht* Lipsce, 1912.

9 SIMON GYÖRGY: im. 13.

10 *Index auctorum et librorum qui ab officio Sanctae Romanae et Universalis Inquisitionis caveri ab omnibus et singulis in universa christiana Republica mandantur, sub censuris contra legentes vel tenentes libros un Bulla quae lecta est in Coena Domini expressis et sub aliis poenis in Decreto eiusdem Sacri officii contentis. Index venundatur apud Antonium Bladum, Cameralem impressorem de mandato speciali sacri officii.*

11 SIMON GYÖRGY: im. 36.

12 Meg kell említenünk a XIV. Benedek pápa által összeállított indexet is, mely a korábbiaknál sokkal gondosabban lett összeállítva bibliográfiai szempontból. A további századok során ez a lista lett az alapja az újabb tilalmaknak.

13 I.: XV. BENEDEK: *Amplissimum collegium* 1917. III. 22

(http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xv/speeches/documents/hf_ben-xv_spe_19170322_santo-uffizio_it.html) és *Alloquentes* MP 1917. III. 25.

alatt is felmerült, amikor a kúria megújításán fáradozott¹⁴, de akkor még önálló szerv maradt¹⁵.

Történeti visszatekintésünk végén feltétlenül érdemes megjegyezni, hogy Magyarországon az 1279-es budai zsinat adott ki először olyan rendelkezést, ami a könyvtilalomra vonatkozik. A protestantizmus terjedése ellen pedig 1524-ben Szalkay László esztergomi érsek hozott hasonló intézkedést, melyben Szeben és Brassó papjait utasítja, hogy kutassák fel Luther Márton könyveit és égessék el¹⁶. A nagyszombati zsinat pedig előírta, hogy papjai az eretnekek műveit csak engedéllyel olvashatják.

Az 1917-es CIC

A Piusz-Benedek-féle kódex harmadik könyvének XXIII. címe foglalkozik két fejezetben a könyvek előzetes vizsgálatával és a könyvtilalommal. Valamint az ötödik könyvben, az egyes büntetendő cselekményekre vonatkozó kánonok között is találunk normát a könyvtilalmat és az előzetes könyvvizsgálatot illetően.

Ezen szabályok előzménye a XIII. Leó által 1897-ben kiadott *Officiorum ac munerum* kezdetű apostoli konstitúció, amely a trentói zsinat után első alkalommal szabályozta újra egészében a könyvekre vonatkozó pápai és szentszéki jogalkotást. A századok alatt nagyfokú jogbizonytalanság alakult ki, hiszen egyes tilalmakat a pápa visszavont, egyes törvények ellen szokásjog keletkezett, így nem véletlen, hogy az *index librorum prohibitorum* nem érte el a célját.

A normák megalkotásában kettős cél vezérelte a pápát: egyrészt, hogy a fegyelem ezen a téren biztos és áttekinthető legyen, másrészt, hogy a korábbi túlzott szigorot enyhítse, és a kor megváltozott viszonyai közepette is némi jóindulattal megtartható legyen¹⁷.

Az előzetes cenzúrával foglalkozik a könyvekre vonatkozó titulus első fejezete. Ez jelentős változás a kódexben az elsődleges jogforráshoz, az *Officiorum ac munerum*hoz képest, ahol még a tiltott könyvekre vonatkozó normák szerepeltek az első helyen. Ez a változás is jelzi, hogy az egyház a prevenciót tartotta már akkor is az elsődleges eszköznek, amikor a tagjait a veszélyes olvasmányoktól akarta megvédeni.

A bevezető kánon első paragrafusa deklarálja az egyháznak a jogát, hogy megfelelő okból bizonyos könyvek olvasását a híveinek megtiltsa, ami mint láttuk a természetjogból fakad. Az 1384.

(http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xv/motu_proprio/documents/hf_ben-xv_motu-proprio_19170325_alloquentes-proxime_it.html)

14 I.: *Amplissimum collegium*

15 I. X. PIUSZ: *Sapientis consilio* 1908. VI. 29. in *AAS I(1909)* 7-108

16 DR. SCHERMANN EGYED: *Az egyházi könyvtilalom és könyvbírálat magyarázata*. Budapest, 1908. 15.

17 Uo. 19.

kánon második bekezdése pedig meghatározza, mit ért könyvek alatt a legfőbb törvényhozó. Ennek értelmében kiterjed a brosúrákra, folyóiratokra, újságokra, röpiratokra és egyéb nyomdatermékekre is, ha azok tárgya a hit és erkölcs, illetve a lelki élet¹⁸. Ugyanakkor a Szent Inkvizíció által 1892-ben kiadott responsa¹⁹ alapján csak az egybekötött újságokra (diaries, ephemerides, folia) terjed ki a cenzúra, az egyes számokra nem.

A cenzúra kötelezettséget a következő esetekben nevesíti az 1917-es törvénykönyv:

- A Szentírás, annak jegyzetei és kommentárjai,
- Vallásos művek, melyek a Bibliával, teológiával, egyháztörténelemmel, kánonjoggal vagy más szent tudománnyal foglalkozik,
- Az imakönyvek, az aszketikus, misztikus írások és minden más kegyes irodalom,
- a nyomtatásban megjelent szentképek, akár el vannak látva imával, akár nem²⁰.

Az előzetes könyvvizsgálatra és a nyomtatási engedély megadására a szerző saját, vagy a nyomtatás, illetve a kiadás helyének főpásztora jogosult²¹. Tehát ebben az esetben hármassal versengő illetékességgel állunk szemben²². Világiak esetében csak a korábbiakban felsorolt munkák esetén szükséges kérni az előzetes könyvvizsgálatot. Klerikusok és szerzetesek esetén azonban minden esetben szükséges a könyvkiadáshoz a főpásztor, illetve az utóbbiaknál az illetékes előjáró engedélye is. Mivel az egyház nem szívesen látta, látja, ha papjai világi dolgokkal foglalkoznak, így világi írói tevékenységet is csak a saját ordináriusuk engedélyével folytathattak az 1386. kánon előírásai szerint²³. Az ilyen fajta profán írói tevékenységre vonatkozó engedély azonban nem tévesztendő össze a könyvre vonatkozó kiadási engedéllyel, melyet az egyes könyvekben az imprimatur, vagy újabban az egyházi engedéllyel bejegyzés jelöl²⁴.

Folyamatban lévő kanonizációs eljárásokkal kapcsolatos iratok csak a Ritus Kongregáció engedélyével voltak kiadhatók. Ezenkívül szentszéki engedély volt szükséges a búcsújegyzékek kiadásához²⁵, a különféle dikasztériumok gyűjteményes döntéseinek a publikálásához, a liturgikus könyvek akár újbóli kiadása esetén is. A Szertartások Szent Kongregációjának az engedélye még

18 BÁNK JÓZSEF: *Kánoni jog II.* Budapest, 1963. 36-37.

19 SACRA CONGREGATIO ROMANAE ET UNIVERSALIS INQUISITIONIS: *Dubia quad constitutionem Apostolicae Sedis in ASS 24(1891-1892) 625-626.*

20 1917 CIC 1385. kán. 1§

21 1917 CIC 1385. kán. 2§

22 Megjegyzendő, hogy ha az egyik illetékes egyházi hatóság megtagadta az engedélyt, akkor másik illetékes ordináriustól csak abban az esetben lehet kérni, ha megemlíti a kérelmező a korábbi elutasítást.

23 Ha olyan folyóiratban akart publikálni egy klerikus, melyben rendszeresen jelentek meg cikkek az egyház és a jó erkölcsök ellen, akkor bár maga vallásos írást akart közzé tenni, akkor is szükséges volt számára a helyi illetékes egyházi hatóság engedélye.

24 DE IORO, ARTURO: *Imprimatur in Enciclopedia Cattolica tom. VI.* Vatican, 1951. 1730-1731.

25 Az 1917 CIC 1388. kán. 1§-a szerint a búcsúkat tartalmazó valamennyi könyv, kép egyéb nyomtatvány csak a helyi főpásztor engedélyével volt kiadható.

abban az esetben is szükséges, ha az adott kiadó, mint hazánkban a Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék hivatalos kiadója. Valamint egyes szerzők szerint elvileg a Biblia élő nyelvre való lefordítása is megkívánja a legfőbb egyházi hatóság engedélyét²⁶.

Az 1393. kánon szerint a megyéspüspök kötelessége volt a cenzorok kinevezése, akiknek klerikusoknak²⁷ kellett lenniük, és életkor hozzáértés és okosság szempontjából is meg kellett felelniük a feladatra. *Zaccaria* a jó cenzort a következőképpen jellemzi „*az olvasónak képesnek kell lennie arra, hogy ki tudja hámozni a csaló, fortélyos beszédek, a bírálat éles ítéletével tudja megkülönböztetni a tények igazságát; kifürkészni az idézetek megbízhatatlanságát, alapos tanultsággal kell bírnia a metafizikában, kiműveltnek az isteni tudományokban, jártasnak a szent atyák olvasásában. Igen gyakorlott lélekkel kell bírnia, hogy megkülönböztethesse, mi vág az ész, és mi tartozik a hit körébe; tudja megkülönböztetni a jogot a visszaélésektől, de még inkább az erőszaktól; tudja megkülönböztetni az igazságot a korszakok, nemzetek, nevelés pártok és iskolák előítéleteitől*”²⁸.

A cenzornak az elkészült bírálatot be kellett terjesztenie, ami lényegében három megállapítás valamelyikét tartalmazta: a kézirat elítélendő, kijavítandó, vagy közölhető²⁹. A főpásztor természetesen nem volt köteles elfogadni azt, de csak abban az esetben adhatta meg a kiadási engedélyt, ha más bírálókat is felkérve, legalább egy kedvező bírálat érkezett az adott művel kapcsolatban. Az ordinárius megfelelő és ésszerű okból dönthet úgy, hogy a pozitív cenzori jelentés ellenére is eltekint a könyv kiadásától, nem adja meg az engedélyt. Ilyen esetekben azonban az íróval, kiadóval közölni kellett a döntése okát. Kiadni megfelelő cenzori vélemény esetén is csak abban az esetben lehetett a művet, ha a megyéspüspök írásban megadta a kinyomtatási engedélyt, és a könyv elejébe vagy végébe belekerült annak a száma, dátuma a főpásztor nevével, valamint a cenzor neve és a véleménye, amit a *nihil obstat* bejegyzés jelez³⁰. Míg az ordináriusi engedély, az úgy nevezett *imprimatur* minden esetben kötelező volt a könyv témájától függetlenül, addig a cenzori javaslat csak a korábban ismertetett esetekben volt szükséges.

Fontosnak tartjuk, hogy ezt a két fogalmat ezen a helyen jobban megvilágosítsuk, hiszen majd mint látni fogjuk ennek a két latin kifejezésnek a hatályos kánonjogban is van jelentősége.

26 BÁNK JÓZSEF: im: 39.

27 Az 1896-os szabályozás még nem kötötte ki, hogy csak klerikus lehet cenzor. Ezért egyes szerzők úgy látták, így Simon is, hogy ezzel a feladattal világi férfi is, ha az illető egyébként rendelkezik azon tulajdonságokkal, amelyet a feladat megkíván, tehát „*akik úgy jámborság, mint tudás dolgában kiváló; ... az illető szakban jártas, és kellő bátorsága van az igazságot bárkivel szemben és pártatlanul kimondani s eljárásában csak Isten dicsőségét s a hívő nép hasznát tartja szem előtt*.” SIMON GYÖRGY: im. 108.

28 SIMON GYÖRGY: im. 69-70.

29 uo.: 109.

30 1917 CIC 1393-1394. kánonok

A *nihil obstat* jelentése: semmi akadálya. Ezzel a bejegyzéssel jelzi a megyéspüspök által kijelölt cenzor, hogy az adott kézirat kiadatásának semmi akadálya, a mű tartalma összhangban van az Egyház hivatalos tanításával³¹.

Az *imprimatur* szó szerinti jelentése a nyomattassék ki, a latin *imprimo* – belenyom, nyomtat igéből³². Ezzel a formulával adja meg a helyi ordinárius vagy a római kúria illetékes dikasztériuma az engedélyt a cenzor kedvező ítélete birtokában, hogy egy írást, vagy képet kinyomtassanak³³. Ettől azonban az adott mű nem válik az egyház hivatalos tanításává, sőt akár az is előfordulhatott, hogy egy ilyen könyvet később veszélyesnek nyilvánítottak és betiltottak. Így például Tornyai János Gyere kicsim gyere című munkája kilenc kiadást ért meg, a tizedik kiadáshoz a szerző Mindszenty bíborostól kért ajánlást, aki elolvasva a művet levelet írt az utolsó kiadás szerint illetékes püspöknek, Pétery Józsefnek, melyben közli, hogy meg kell tagadni a kiadást, mert a könyvben hitbeli, erkölcsi tévedések vannak³⁴.

A fent tárgyalt két bejegyzés nagy segítséget jelentett valamennyi krisztushívőnek, hiszen így könnyen ellenőrizni tudták, hogy az olvasni szánt munka, amely lelkiélettel, szenttudományokkal foglalkozott valóban katolikus kiadvány-e.

A könyvtilalommal foglalkozó második fejezet pozitív joggal is tiltja a veszélyes könyvek olvasását, azon túl, hogy a jó erkölcsbe ütköző és az egyház tanítása ellen íródott valamennyi könyv olvasása természetörvény alapján tilos. Bár, mint tudjuk, hogy ez utóbbi alól nem lehetséges felmentés, – ellentétben a tisztán egyházi joggal – itt találhatjuk meg azokat a diszpenzációkat is, amik bizonyos személyeknek lehetőséget biztosítanak a tiltott könyvek olvasására, birtoklására.

Mint azt már a bevezetőben láttuk, az egyház igényli magának azt a jogot, hogy a híveire veszélyes könyveket tiltsa, és ez a praxisa szorosán összefügg a tanítói hatalom gyakorlásával. A II. Vatikáni Zsinatig kétféle módon történt: egyrészt a jognál fogva, amikor törvényekkel tiltotta meg bizonyos típusú művek olvasását a törvényhozó, másrészt közigazgatási úton, amikor konkrét szerzőket és írásokat ítelt el.

Ahhoz, hogy általános tilalmat, tehát valamilyen jogszabályt adjon ki valaki, ahhoz törvényhozói hatalommal kell rendelkeznie, ezzel a püspökök bírnak. A megyéspüspökök csak saját területükre és saját alárendeltjeikre vonatkozóan hozhatnak törvényeket. Egyetemes normákat az egyetemes zsinat és a pápa hozhat, aki a Szent Officium által gyakorolta ezen hatalmát. Közigazgatási úton pedig azok, akik kormányzói hatalommal bírtak. Így a Szentszék illetékes

31 <http://lexikon.katolikus.hu/N/nihil%20obstat.html>

32 <http://lexikon.katolikus.hu/I/imprimatur.html>

33 DE IORO, ARTURO: im: 1730.

34 VPKL Liber et censura 8574/1947 (továbbiakban: VPKL L&C)

dikasztériumán túl joga volt egyes szerzők és művek olvasását megtiltania a helyi ordináriusoknak, a plenáris és tartományi zsinatoknak, valamint az önálló kolostorok apátjának, az exempt szerzetesrendek generálisának, valamint bizonyos esetekben a provinciálisoknak is³⁵.

Az 1397. kánon előírta a feljelentési kötelezettséget is, mely szerint minden hívőnek, de különösen a klerikusoknak és egyházi méltóságot viselőknek, valamint a tudósoknak feladata, hogy a tudomásukra jutott veszélyes könyveket jelentsék a saját helyi ordináriusuknak, vagy a Szentszéknek, Ez az apostoli legátusnak, az ordináriusoknak, illetve a katolikus egyetemek rektorának különös kötelessége. A kánon 3§-a kimondja, hogy a feljelentő nevét titokban kell tartani.

A megyéspüspöknek ugyanakkor kötelessége volt az is, hogy vagy saját maga, vagy megfelelő klerikusok által, hogy a területükön megjelenő, vagy eladásra kerülő könyvek felett őrködjön³⁶. Ha pedig úgy ítéli meg, hogy egy könyv alaposabb elbírálást igényel, akkor fel kellett terjesztenie Rómába³⁷.

A tiltott műveket engedély nélkül se olvasni, se kiadni, se birtokolni, se eladni, se kölcsönözni nem lehetett.

Az *Officiorum ac munerum*ban található felsorolás, mely a tiltott művek listáját tartalmazza tartalmilag átkerült az első kódex 1399. kánonjába. Ezek szerint tilalom a jognál fogva kiterjed:

- A Szentírás eredeti szövegeinek és régi katolikus fordításainak nem katolikus kiadására, vagy fordítására.
- minden olyan könyvre, amelynek szerzője (függetlenül annak felekezeti hovatartozásától) az eretnokséget, szakadárságot védi, vagy a vallás alapigazságait támadja.
- Azon könyvekre, amelyek a hitet és a jó erkölcsöt támadják,
- bármely akatolikus szerző művére, amely kifejezetten a hittet foglalkozik, hacsak nincs benne semmi a katolikus hit ellen.
- Az előzetes könyvbírálat alá eső könyvekre, ha azok engedély nélkül jelentek meg.
- Tiltott volt minden olyan mű olvasása, mely új jelenéseket, kinyilatkoztatásokat, csodákat, ájtatosságokat terjesztett, ha nem lett megfelelő fórumon jóváhagyva.

35 BÁNK JÓZSEF: im. 41-42

36 1917 CIC 1397. 4§

37 1917 CIC 1397. 5§

- Azon könyvek, melyek valamilyen katolikus hitigazságot támadnak, vagy a Szentszék által elítélt tanítást védelmezik, az egyházi fegyelem ellen vannak, illetve az istentiszteletet becsmérlik és a papi, szerzetesi hivatást gúnyolják, a jognál fogva tilalom alá estek.
- Ha valamely könyv jóslásokat, babonákat, mágiát, szellemidézést és ehhez hasonlókat ajánl, tanít, szintén tilos volt.
- Minden olyan mű is tilalom alá esett, melyek a párbajt, az öngyilkosságot, a válást megengedett dologként tüntették fel, illetve a szabadkőműves és más hasonló csoportosulásokat hasznosnak, az egyházra és államra veszélytelennek tüntették fel.
- Az olyan könyvek, amelyek kifejezetten fajtalan és obszcén témával foglalkoznak.
- Valamennyi liturgikus könyv, amely nem lett jóváhagyva a Szentszék által.
- Olyan képek amelyek Krisztust, a Boldogságos Szűz Máriát, a szenteket, angyalokat és Isten egyéb szolgálóit az egyház felfogásától eltérően ábrázolják.

A könyvtilalom alól, lévén pozitív jog, lehetséges volt a felmentés. A jognál fogva részesült belőle minden bíboros, püspök,³⁸ még a címzetes is, mivel nekik a hitvédelme érdekében mindig is kötelességük volt ezen irányzatok megismerése. Ugyanakkor az erkölcstelen könyvek olvasása számukra is tilos volt a természettörvény alapján.

A Szentírásra vonatkozó tilalmak alól mentesültek a teológiai hallgatók³⁹ a tanulmányaik idejére, amennyiben ezek a szövegkiadások nem támadták a katolikus hitet.

Mindenki másnak is adható volt megfelelő és ésszerű okból felmentés, amelynek megadására a Szentszék és a helyi ordinárius volt jogosult⁴⁰. A Szentszék ezen jogát a Szent Officium, a Hitterjesztési Kongregáció és Róma vonatkozásában az apostoli palota által gyakorolta, de ilyen felhatalmazással bírtak az apostoli követek, a nunciusok, valamint néhány szerzetes rend elöljárója, így például a jezsuiták rektorai is⁴¹. Ezen felmentési jog nem járt automatikusan a hivatallal, hanem az adott személy kapta. A pápai felmentés az indexes könyvekre vonatkozott, az illetékes főpásztor pedig az általa vagy a plenáris zsinat által betiltott művek alól adhatott felmentést⁴². A szentszéki felmentés nem jogosított fel senkit a részleges jog által betiltott könyvek

38 1917 CIC 1401. kán.

39 1917 CIC 1400. kán.

40 1917 CIC 1402. kán.

41 Simon györgy im. 86-87.

42 Sürgős esetekben és jogos okból a szentszéki határozattal eltiltott könyvek alól is adhattak felmentést az ordináriusok, de erre csak külön fakultásban kaptak felhatalmazást. l.: BÁNK JÓZSEF: im. 45.

olvasása alól⁴³.

A könyvkereskedők is kaphattak felmentést a tiltott könyvek forgalmazása alól, kivéve az obszcén műveket. Amennyiben valaki ilyen, a Szentszéktől kapott felmentéssel bírt, akkor is csak olyan személynek adhatott el tiltott könyvet, ha ésszerűen feltételezhette a vásárlóról, hogy az illetőnek joga van ilyen jellegű munkákat birtokolni, olvasni⁴⁴.

A könyvekkel kapcsolatos kánonok megszegése nem volt minden esetben büntetendő cselekmény, de a fenti törvényekhez büntető normák is társultak, melyek a következő szankciókat tartalmazzák a tiltott könyvekre vonatkozó normák áthágói ellen: az Apostoli Szentszéknek különös módon fenntartott kiközösítés alá esnek azok, akik aposztata, eretnek, szakadár szerzők hitellenes könyveit kiadják, védik, olvassák, birtokolják. Ugyancsak ez a büntetés sújtja azokat, akik a pápa által apostoli irattal név szerint elítélt könyvet olvasnak, birtokolnak, védelmeznek⁴⁵. Tehát az 1399. kánonban és az indexben felsorolt könyvek olvasása bűnnek számított, de jogilag nem esett a büntetendő cselekmények kategóriájába. A Biblia jegyzeteinek, kommentárjainak engedély nélküli kiadása önmagától beálló és senkinek fenn nem tartott kiközösítéssel sújtja a szerzőt és a kiadót⁴⁶.

Fontos még megemlítenünk, hogy 1936-ban a filmekre vonatkozóan is született norma, amikor XI. Piusz kiadta a *Vigilanti cura* kezdetű enciklikáját. Melyben egyetemes szabályként az utólagos cenzúra szerepelt. Az említett dokumentumban elrendelte, hogy országoként rendszeresen adjanak ki egy jegyzéket a filmekről, melyben felsorolják, hogy mely alkotások tekinthetők meg minden veszély nélkül, melyek csak bizonyos tartózkodó óvatossággal és melyek a kifejezetten rossz filmek, megtartva az egyes megyéspüspökök azon jogát, hogy amennyiben súlyos okok az kívánják, akkor területükön híveik számára egy-egy filmet megtilthatnak⁴⁷. Ezt követően a németországi onasbrückeri egyházmegyében részleges jogszabályként előírták a vallásos filmek előzetes cenzúráját is⁴⁸.

Áttekintve a Váci Püspöki és Káptalani Levéltár *Liber et censura* tárgyi sorozatát betekintést nyerhetünk, hogy miként élt az egyetemes jog egy egyházmegye hétköznapijaiban. Kutatásom során három korszakot tanulmányoztam: Elsőként az 1917-es kódex megjelenése előtti és utáni éveket. Választásom azért esett erre az időszakra, hogy megismerhessem miként jelent meg a kódex általi új szabályozás a gyakorlatban. Ezt követően a harmincas években keletkezett aktákat tekintetem át,

43 Simon 88

44 1917 CIC 1404. kán.

45 1917 CIC 2318. kán 1§

46 1917 CIC 2318. kán. 2§

47 XI. PIUSZ: *Vigilanti cura* 1936. VI. 29. in *AAS* 28(1936) n. 44, n. 48.

48 BISCHÖFLICHEN GENERALVIKARIATS ZU OSNABRÜCK: *Das Imprimatur für die religiöse Lichtbilder, Bildbänder und Filme, vom 4. März 1936.* in *AJKKR* 116(1936). 173-174

aminek két oka is volt: az első gazdasági jellegű, hiszen a kódex kihirdetése utáni években a könyvkiadásban is érződött az a politikai, gazdasági katasztrófa, amely az országot sújtotta, így az I. világháború végén, majd az azt követő években nagyon kevés dokumentumot tartalmaz a tárgyi sorozat, a harmincas évek eleje azonban egyfajta virágkora volt a katolikus könyvkiadásnak, ebben a korszakban bőséges mennyiségű anyag keletkezett a *Liber et censura* gyűjteményben. A másik szempont pedig az volt, hogy ebben a korban már kellően ismert volt az első CIC. Végül a második világháború utáni iratokba tekintettem bele egészen az index 1966-os megszüntetéséig, azt kutatva, hogy a háború utáni években a politikai változás miként tükröződik a könyvekre vonatkozó dokumentumokban.

A tárgyi sorozatban szereplő akták csak egy része foglalkozik szoros értelemben a könyvvizsgálattal és a könyvtilalommal. Többségük könyvajánlásokat, kiadási támogatásokat kérő levelekből, könyvkiadók, vagy a szerzők ajánlásából áll. A témánkhöz szorosan kötődő anyag meghatározó része imprimatur kérelem. Az iratanyag döntő többsége magyar nyelvű, csak elvétve találni benne latin nyelvű levelet. Arra is találunk példát, amikor egy magyarul érkezett kérelemre az egyházmegyei hatóság latinul válaszol⁴⁹, de ennek az ellenkezőjére is, amikor egy diák ír latin nyelvű levelet a püspöknek⁵⁰, a felmentés azonban magyarul születik meg.

Megállapíthatjuk, hogy az *Officiorum ac munerum* hatálya idején egyértelműen ismerték a lelkipásztorok a könyvekre vonatkozó jogszabályokat és megfelelően alkalmazták. Feljelentést is csak ebből a korszakból találtam. A kiskundorozsmai esperes „ponyvairodalmi termékek eltiltását” kéri Csáky püspök úrtól. Az esperes feljelent egy akatolikus nyomdát, aki „káros nyomtatványokat terjeszt”, amibe ráadásul bele van nyomtatva: „a váczi székesegyház” illetve „a váczi egyházmegyei hatóság” jóváhagyásával. Tehát azt a téves látszatot keltették ezek a kiadványok, hogy azokban nincs semmi, ami az egyház tanításával vagy a jó erkölccsel ellenkezne. A jelenségből arra következtethetünk, hogy akkoriban még fontos volt a katolikus olvasóknak, hogy olyan könyveket olvassanak, amelyeket nem tilt az egyház. A püspök felszólalja a nyomdát, hogy hagyjon fel a ténykedéssel. Az esperest pedig megbízza, hogy a hívektől gyűjtse be az ilyen jellegű könyveket, valamint az egyházkerületben a többi papnak is hívja fel a figyelmét a jelenségre és kérje a segítségüket⁵¹.

A cenzori ténykedést illetően meg kell jegyeznünk, hogy azok általában sablonosak. Csupán arra terjednek ki, hogy az adott műben nem található „hit-erkölcsi kifogás”, még az olyan esetekben

49 VPKL L&C 4102/1917

50 VPKL L&C 201/1947

51 VPKL L&C 1394/1913

is, mint például Liguori Szent Alfonz Krisztusi Lélek című munkájának a fordítása esetén⁵². Ritkább az az eset, ahol a cenzori megjegyzések teljesítéséhez kötődik a nyomtatási engedély megadása⁵³. Elutasítással pedig kisebb művek, imák, füzetek, énekek esetén találkozhatunk, amikor a szerző legtöbb esetben egyszerű tanulatlan hívő. Így a turai Szabó József imádságaira nem kapja meg az imprimaturt, ezenkívül a jóváhagyást és engedélyt kérő plébánost a püspök utasítja arra is, hogy gondoskodjon arról, hogy ezek az imák ne terjedjenek el a nép között⁵⁴.

A következő eset azt jelzi, hogy a főpásztorok és a könyvkiadók is mennyire komolyan ügyeltek arra, hogy az egyetemes törvényeknek megfelelően jelenjenek meg a különféle nyomtatványok. Mezey István kunszentmártoni kántor énekeskönyvet adatott ki, amelyhez nem szerezte meg a szükséges jóváhagyást és engedélyt, bár a könyv első oldalán ilyen jellegű bejegyzés található. Csáky püspök úr először Egerben érdeklődik a jóváhagyás felől. Az érsekség válasza szerint nem kapta meg az engedélyt, így ott az énekeskönyv forgalmazását is megtiltották. A kántor a kor szokásának megfelelően ajánlást akart kérni a művére több püspöktől, így felkereste Csernoch bíborost is, aki azonnal jelezte Csáky püspök úrnak, hogy számára úgy tűnik, hogy problémák lehetnek a kiadvánnyal⁵⁵.

Ugyanakkor azt is megfigyelhetjük, hogy sok esetben olyan kiadványokra is megkérlik az imprimaturt, amikor az nem lenne szükséges, mint például intenciós könyv⁵⁶, vagy anyakönyv⁵⁷ esetén. Mindemellett fontos megjegyeznünk, hogy nemcsak a könyvkiadók, de a plébánosok is igen gondosan odafigyeltek arra, hogy az imakönyvek, szentképek hátára nyomtatott imádságok, vagy egyszerű röpmák is csak püspöki engedéllyel jelenjenek meg.

A cenzori véleményekben először 1948-ban jelenik meg a politika. Dr. Schaub Zoltán szeretné kiadatni szentbeszédeit, melyben a cenzor semmi hit és erkölcs ellenest nem talál, de megjegyzi, hogy abban burkoltan számos olyan gondolat van, melyet a regnáló hatalom uszításként értelmezhet, ezért nem javasolja a mű megjelentetését⁵⁸.

Index alóli felmentésekkel valamennyi korszakban találkozunk. Ezeket nem adják meg automatikusan. Cserényi Ernő a plébánosán keresztül kért engedélyt tiltott könyvek olvasására, amit elutasítottak addig, amíg nem közli, hogy mely könyvek olvasására kér engedélyt, illetve nem közli a végzettségét⁵⁹. Valter János piarista atya megkapja a felmentést a könyvtilalom alól, azzal a

52 VPKL L&C 1897/1913

53 VPKL L&C 2350/1950

54 VPKL L&C 839/1915

55 VPKL L&C 213/1914

56 VPKL L&C 121/1929

57 VPKL L&C 1502/1930

58 VPKL L&C 3618/1948

59 VPKL L&C 5960/1914

megkötéssel, hogy obszcén és kifejezetten vallás ellenes műveket nem olvashat. Tomek Vince, aki szintén kegyesrendi tanár volt, 1919-ben már az új kódex 1402. kánonjára hivatkozva kéri a felmentést, de elutasítják a kérelmét arra hivatkozva, hogy a törvény szerint csak sürgős esetekben és egyes könyvekre adhatja meg a helyi ordinárius az olvasási engedélyt⁶⁰. Szűcs Lajos, aki 1917-ben, a CIC hatályba lépése előtt megkapta az általános felmentést, következő évben a korábbi engedélyére hivatkozva kapja meg még egy évre a hosszabbítást⁶¹. Dr. Vatter Ilona német-francia szakos líceumi tanárnő azonban megkapta az engedélyt a tiltott könyvek olvasására⁶².

A kommunista diktatúra kialakulásától kezdve hirtelen megnőtt a felmentés iránti kérelmek száma, ezzel együtt csökkent az imprimaturrel és a cenzori véleményekkel foglalkozó iratoké. 1945-ből egyetlen felfolyamodás se található a gyűjteményben, melyben a tiltott könyvek alól kért felmentést valaki. A következő évben négy ilyen jellegű kérelem és engedély született. 1947-ben se nőtt jelentősen a felmentések száma, hiszen hat esetből kettő hosszabbítás. Kifejezetten marxista irodalom olvasásra csak 1948-ban kértek először engedélyt⁶³. Rá egy évre egy váci mérnök, aki üzemvezető igazgatóként dolgozott már így fogalmaz: „Kérésem indoklására szolgáljon az a körülmény, hogy a népi demokratikus államrendszerben nem nélkülözhetem a marxista irodalom ismeretét⁶⁴”. Az illető határidő nélkül megkapja az engedélyt. Az ilyen jellegű kérelmek száma már 1949-ben is tizenegy, a következőben már tizenhárom. A *liber et censura* tárgyi sorozat anyaga 1951-től csökken le drasztikusan. Ebben az évben már csak 13 irat tartozik a sorozatba, amiből 5 index engedély. 1964-ben pedig a kilenc aktából hét foglalkozik ilyen irányú felmentéssel⁶⁵.

A tiltott könyvek olvasására vonatkozóan a váci egyházmegyében részleges törvény is született. Az 1930-ban Vácott megtartott egyházmegyei zsinat 87. §-a kimondja, hogy a *„hitoktatóknak és hittanároknak megengedtetik, hogy mindazokat a könyveket olvashassák, amelyeket a tanulóifjúság használ, vagy amelyek az intézetben közkézen forognak, még akkor is, ha azok egyébként tiltva volnának”*⁶⁶. Ennek értelmében a hitoktatók, és hittanárok olvashattak olyan világirodalmi műveket, melyek szerepeltek a tantervben, de ugyanakkor a római indexen is fel voltak sorolva. Ezen kegyintézkedésnek a célja az ifjúság védelme volt, mert akkor tud érdemben foglalkozni a pedagógus egy helytelen könyvvel a pusztán tiltáson túl, ha ő maga is ismeri a tartalmát. Ezen részleges normára való utalást azonban csak több, mint egy évtizeddel később találunk, 1948-ban, amikor a fenti törvényre hivatkozva kér felmentést egy hitoktató. Az engedélyt

60 VPKL L&C 1820/1919

61 VPKL L&C 4225/1917 és VPKL 5837/1918

62 VPKL L&C 4910/1930

63 VPKL L&C 7405/1948

64 VPKL L&C 855/1949

65 VPKL L&C 145/1964, 659/1964, 1074/1964, 2498/1964, 2499/1964, 3117/1964, 3727/1964

66 Decreta synodalia Vác, 1930.

élőszóban kapja meg⁶⁷, hiszen kegyet élőszóban is lehet adományozni.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a megszorodott felmentések iránti kérelmek többségét egyetemi, főiskolai hallgatók, gimnazisták kérik, a legtöbb esetben a plébánosukon, gyóntatójukon keresztül. Bár jelentősen megnőtt az ilyen jellegű iratok száma, de ugyanakkor arányaiban nem tükrözi a középfokú és felsőoktatásban résztvevő katolikus ifjúság lélekszámát.

A hatályos törvénykönyv

Már a II. Vatikáni Zsinat kezdetén, XXIII. János pontifikátusa alatt érződött, hogy a könyvek tekintetében is jelentős változás várható. Félegyházi József, a neves kánonjogász Bánk érsek úr monumentális és korszakalkotó Kánonjog című kézikönyvének a recenziójában jegyzi meg, hogy a könyvcenzúráról és a másvallásúakkal való érintkezésről írtak alapjaiban egészséges alapelveket jelenítenek meg, de a korszellem módosításokat kíván⁶⁸. Ez a várakozás a joggyakorlatban is megmutatkozott: 1964-ben egy MÁV alkalmazott Zola regények olvasására kér felmentést, a kísérőlevélben a plébánosa jelzi, hogy az illetőnek nincs szüksége ilyen jellegű művek tanulmányozására, de ennek ellenére megkapja az engedélyt⁶⁹. Ugyanezt a változást jelzi, hogy egy tanárnő egy könyv elolvasására kér felmentést, de a foglalkozására való tekintettel három évre kap általános felmentést 1965-ben⁷⁰.

A zsinati megújulás nem hagyta érintetlenül a könyvtilalmat sem. 1966. június 14-én a Szent Hittani Kongregáció nota-ja megszüntette a tiltott könyvek jegyzékét és ugyanezen év novemberében egy határozattal hatályon kívül helyezte az 1917-es CIC 1399. és a 2318. kánonjait, melyek a tiltott könyvekre vonatkoztak, illetve az ehhez kapcsolódó büntető intézkedést. Ez a dekrétum ugyanakkor hangsúlyozza, hogy bár a jognál fogva megszűnt a tilalom, de a természet törvény nem szűnt meg, tehát továbbra is tilos minden olyan mű olvasása, ami a jó erkölcsbe ütközik, és a hitre veszélyes lehet⁷¹. Ebben az évben még három évre meghosszabbítják a váci egyházmegyében egy személy tiltott könyvek olvasásra vonatkozó engedélyét. Ez az utolsó ilyen jellegű akta⁷².

A cenzúra kötelezettség továbbra is érvényben maradt, tehát csak előzetes vizsgálat után és

67 VPKL L&C 274/1948. Ugyancsak a Decreta Synodalia 87§-ra hivatkozva kapja meg a felmentést az üllői plébános és világi hitoktatója 1949-ben. l.: VPKL L&C 5747/1949

68 FÉLEGYHÁZI JÓZSEF: *Teljessé vált az egyházjog magyar nyelvű feldolgozása in Vigilia 29(1964) 313-316.*

69 VPKL L&C 3117/1964

70 VPKL L&C 1910/1965

71 SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI: *Decretum de interpretatione „Notificatio” die 14 iunii 1966 circa «Indicem» librorum prohibitorum AAS 58 (1966) 1186.*

72 VPKL L&C 457/1966

az egyházi hatóság nyomtatási engedélyével lehetett könyveket kiadni. Az erre vonatkozó szabályozás nem változott jelentősen a kódex revízió után sem. Az 1983-ban II. János Pál által kihirdetett kódex már nem pusztán a könyveket említi meg a harmadik könyv negyedik címében, hanem tömegtájékoztatási eszközökről beszél, és azon belül a könyvekről. A témára vonatkozó 11 kánon az egyház tanítói küldetésével foglalkozó normák között helyezkedik el, hiszen az egyháznak a küldetése teljesítése érdekében nem csak a könyveket, hanem korunk kihívásának megfelelően valamennyi tömegtájékoztatási eszközt alkalmazni kell, ez nem csak jog, hanem kötelesség is⁷³. Minden krisztushívőnek, akit a munkája bármilyen módon a médiához köt kötelessége, hogy elősegítse a lelkipásztori tevékenységet, hogy az minél hatékonyabb legyen ezen eszközök használata által.

Elsősorban az egyház pásztorainak, főleg az ordináriusoknak a feladata, hogy ügyeljenek arra, hogy a hívek hitét és erkölcsét kár ne érje a tömegtájékoztatási eszközök használata során. Ennek a feladatnak a hatályos normák szerint is két módon tesznek eleget akár csak korábban: egyrészt kötelességük és joguk, hogy a hitre és erkölcsre vonatkozó írásokat előzetes ítéletük alá vessék, másrészt az ártalmas tartalmak helytelenítésével⁷⁴. Mind az előzetes cenzúra, mind az utólagos elítélésre vonatkozó egyetemes vagy részleges könyvekre vonatkozó normákat minden esetben szorosan kell értelmezni, mivel ezek a jogok szabad gyakorlását korlátozzák⁷⁵.

Az utólagos elítélés az *index librorum prohibitorum* 1966-os hatályon kívül helyezése óta az egyetemes egyházbizottságban nem szerepel⁷⁶. Ugyanakkor a könyvek megvizsgálásának és ha szükséges, elítélésének a gyakorlata nem szűnt meg, hiszen ez, mint már azt korábban is említettük, a hit védelme érdekében kötelessége az Egyház legfőbb hatóságának. A könyvek legfelső szintű egyházi elítélésére a Hittani Kongregáció az illetékes. Az ilyen ítélet kimondását egy vizsgálat előzi meg minden esetben. Ennek a jelenleg hatályos szabályait a Hittani Kongregáció 1997. június 29-én adta ki⁷⁷.

Ezek szerint, ha a Hittani Kongregáció előzetesen úgy ítéli meg, hogy szükséges egy nyomtatásban megjelent mű vizsgálata, mert az veszélyt jelenthet a hit szempontjából, akkor ennek tanulmányozására konzultort, vagy konzultorokat jelölnek ki és ha szükséges, akkor bevonnak más, az adott témában járatos szakembereket is⁷⁸. Az elkészült eredményt be kell terjeszteni a kongresszus elé, akik vagy az illetékes helyi főpásztorhoz továbbítják az ügyet, és az ordinárius

73 l.: 747. kán. 1§, 761. kán., 822. kán.

74 CIC 823. kán.

75 CIC 18. kán.: Azokat a törvényeket, melyek büntetést állapítanak meg, a jogok szabad gyakorlását korlátozzák, vagy törvény alóli kivételt tartalmaznak, szorosan kell értelmezni.

76 SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI: *Notificatio*, 1966. VI. 14: AAS 58, (1966) 445

77 CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI: *Agendi Ratio* 1997. VI. 29. AAS 89 (1997) 830-835

78 *Agendi Ratio* 4. cikkely

bevonásával felkéri a szerzőt, hogy a szükséges pontosításokat tegye meg. Vagy akár az adott mű további tanulmányozása mellett is dönthetnek, mely akár sürgősséggel is történhet attól függően, hogy a vizsgált mű mennyire tűnik veszélyesnek, az abban fellelhető tévtanítás, a terjedés gyorsasága szempontjából. A legfőbb szempont itt is, mint a kánonjogban minden esetben a lelkek üdvössége kell, hogy legyen⁷⁹.

A rendes eljárásra akkor kerül sor, ha a könyv súlyos tanbeli tévedéseket tartalmaz, illetve a hívekre gyakorolt negatív hatása nem kívánja meg a sürgős eljárást. A belső vizsgálat után⁸⁰, a dokumentum előírja a szerzővel való dialógust, mely biztosítja, hogy az illető megvédje nézeteit⁸¹. Ha a kongregáció belső vizsgálata szerint valóban olyan munkáról van szó, amely tévedéseket tartalmaz, veszélyes lehet a hívekre, akkor ezt közlik a szerzővel, akinek három hónap áll a rendelkezésére, hogy írásban válaszoljon, de ha hasznosnak tűnik, akkor a személyes találkozásra is lehetőség van. Amennyiben a szerző elvégzi a kifogásolt részek korrigálását, akkor megszűnik az eljárás. Ellenkező esetben meg kell hozni a megfelelő intézkedéseket, dönteni arról, hogy milyen módon publikálják a vizsgálat eredményét, amit a szentatyának jóvá kell hagynia, és a szerző főpásztorával, püspöki konferenciájával, valamint az esetleg érintett dikasztériumokkal is közölni kell.

A sürgős eljárást akkor kell alkalmazni, ha a téves tanítás terjedése vagy már elterjedt volta súlyos károkat okozhat a hívek számára. Ilyenkor késedelem nélkül értesíteni kell az érintett ordináriust vagy ordináriusokat, és az illetékes dikasztériumokat, majd fel állítanak egy bizottságot, amely speciális felhatalmazással rendelkezik. Amennyiben a belső vizsgálat arra a következtetésre jut, hogy az abban szereplő tanítás veszélyeket hordoz magában, akkor a szentatya jóváhagyása után értesítik a szerzőt az ordináriusán keresztül, hogy két hónapon belül vonja vissza, helyesbítse a tévedéseit.⁸²

Ha a szerző nem vonja vissza nyilvánosan és kielégítő módon a kifogásolt részeket és a kongregáció arra a következtetésre jutott, hogy ezáltal az illető elkövette a hitelleni bűnök, a herezis, a skizma vagy az aposztázia valamelyikét, akkor kinyilvánítja az önmagától beálló

79 CIC 1752. kán.

80 Az előzetes vizsgálat során szakértőket kérnek fel, akik megvizsgálják tüzetesebben a problémásnak ítélt tanokat és ezzel egyidejűleg kineveznek egy „relator pro auctore”-t, akinek az a feladata, hogy az igazság fényénél hozzon fel mindent a szerző igaza mellett. Az ügy tárgyalását az ügyvéd szerepét betöltő „relator pro auctore” kezdi meg a szakértők pedig, akiknek a feladatuk jelen esetben az ügyészére hasonlít, válaszolhatnak a felvetett problémákra, illetve további pontosításokat kérhetnek a relátortól. A vita után a konzultorok meghozzák a döntésüket, hogy jelen esetben valóban tévedésről, vagy a hitre veszélyes tanításról van-e szó. A meghozott döntésüket be kell nyújtaniuk a pápának, hogy az jóváhagjya. (*Agendi Ratio* 8-11. cikkely)

81 A védekezés jogát már XV. Benedek 1741-es *Sollicita ac Provida* konstitúciója is biztosította az íróknak. (

82 *Agendi Ratio* 23-27. cikkely

kiközösítést⁸³, hiszen az illető makacsul kitartott az elítélt tanban és azt nyilvánosan hirdette. Az ilyen ítélet ellen nincs helye fellebbezésnek. Amennyiben az adott könyvben szereplő tanítás nem meríti ki a hit elleni bűnök valamelyikét, de az nem egyezik az egyház tanításával, vagy a krisztushívők számára veszélyes lehet, akkor is büncselekményt követ el a szerző, hiszen az 1371. kánon szerint aki a pápától vagy egyetemes zsinattól elítélt tanítást tanít, vagy hiteles tanítóhivatali megnyilatkozást, amit az értelem és az akarat vallásos meghajlásával kell fogadni makacsul elutasít, és az Apostoli Szentszéktől vagy az ordináriustól kapott figyelmeztetés után ezt nem vonja vissza, az megfelelő büntetéssel büntetendő. Napjainkban ez a teológusok esetén az úgy nevezett „*non docete*”, ami a tanítási engedély megvonásával jár⁸⁴, illetve az igehirdetéshez való jogát is korlátozhatják⁸⁵, vagy a hibái kiküszöböléséhez kötik, hogy a katolikus egyház nevében folytathassa a továbbiakban a teológiai munkásságát, katolikus fórumokon publikálhasson⁸⁶, de találhatunk olyan intézkedést is, ami megtiltja az elítélt könyv szerzőinek, hogy pasztorális munkát végezzen, illetve a saját közösségében bármilyen hivatalt viselhessen⁸⁷.

A II. Vatikáni Zsinat óta a Hittani Kongregáció különféle műfajú megnyilatkozásokban ítéli el azokat a műveket, amelyeket veszélyesnek tart. Ez leggyakrabban a nota, közlemény formájában történik meg, de találkozhatunk levéllel és nyilatkozattal is⁸⁸. Az elmúlt huszonöt évben több, mint 10 ügyben született valamilyen határozat. Nem csak olyan közleménnyel találkozhatunk, ami azt nyilvánítja ki, hogy az adott könyv súlyos doktrinális tévedéseket tartalmaz a hittel és a katolikus egyházzal szemben: van arra is példa, hogy egyszerűen csak az adott műben szereplő gondolatokkal kapcsolatban a kongregáció előadja az egyház hivatalos tanítását, felhívva az olvasók figyelmét arra, hogy ennek fényében kritikusan fogadják az ott olvasottakat⁸⁹. Anthony De Mello atya írásai esetében pedig a következő megállapításokat tette meg a dikasztérium posztumusz: az atya által

83 Ez történt Tissa Balasuriya esetében is, akit 1997-ben a *Mary and the human liberation* „mariológiai munkájáért” közösítették ki.

http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19970102_tissa-balasuriya_it.html

84 Ilyen értelmű ítélet született Roger Haight jezsuita Jézus Isten szimbóluma című munkája kapcsán. l.:

http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20041213_notification-fr-haight_it.html

85 *Agendi Ratio* 28-29. cikkely

86 Ezt a formulát találhatjuk meg Reindhard Meßner szentségtani munkáit elítélő közleményben.

http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20001130_messner_it.html

87 Jeannine Gramick SSND nővér és Robert Nugent, SDS atya több, mint húsz éve végeztek pasztorális munkát homoszexuálisok körében és több könyvet is írtak a témával kapcsolatban, amelyek ellentétesek az egyház tanításával, mivel makacsul kitartottak a tévedéseikben, ezért a Hittani Kongregáció rendes eljárás keretében 1999-ben elítélte a könyveiket és a fenti büntetést is kiszabta.

http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19990531_gramick-nugent-notification_it.html

88 Az elmúlt huszonöt éve ilyen jellegű megnyilatkozásai megtalálhatók a Hittani Kongregáció honlapján is:

http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/doc_dottrinali_index_it.htm

89 Pl.: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20010515_vidal_it.html

kifejtett nézetek összeegyeztethetetlenek a katolikus egyház tanításával. Hogy a hívek javát megvédje, a Kongregáció fontosnak tartja, hogy kinyilvánítsa: a szerző álláspontja ellentétben áll a katolikus egyház hitével és az írásai súlyos kárt okozhatnak⁹⁰.

Található köztük olyan is, amely egy korábban az indexen szereplő szerző tanairól mondja ki, hogy azok ma teljesen megegyeznek az egyház tanításával⁹¹. A korábban több könyvéért is elítélt Rosimini az egyik legkorábbi olyan gondolkodó volt, akinek a munkáiban gyümölcsöző módon találkozott a filozófia és Isten Igéje, bátor megfogalmazásai egy új lehetőséget kínálnak a modern világ kihívásaiban a katolikus tanítás előadásához.

Egyetlen olyan esetet találtunk, amikor nem katolikus szerző írásait vetettek vizsgálat alá. A Hittani Kongregáció közleménye szerint számos püspök, pap, szerzetes és világi hívő kérésére kezdték el vizsgálni Vassula Ryden ortodox hívő írásait, aki mivel Svájcban él rendszeresen járul az egyház szentségeihez, így valamilyen kapcsolatban áll a katolikus egyházzal. Ez esetben, mivel olyan személyről van szó, aki nincs teljes közösségben Rómával, bár a megnyilatkozásait elítélték, kinyilvánítva róla, hogy azok nem természetfeletti tartalommal bírnak, csupán a személyes elmélkedésének a gyümölcsei, de semmilyen büntető jellegű intézkedést nem hoztak. A püspököket azonban utasították, hogy gondoskodjanak róla, hogy gátat vessenek Vassula Ryden gondolatai terjedésének⁹².

A részegyházakban a tömegtájékoztatási eszközökkel kapcsolatos felügyelet a püspököket illeti meg, akik ezt egyénileg vagy csoportosan gyakorolhatják. Ez utóbbi esetben gondoljunk az egyháztartományokra, vagy a püspöki konferenciákra. Egyes vidékeken még mindig élő gyakorlat, hogy a püspökök film- és könyvajánlásokat bocsátanak ki, melyekben helytelenítésüknek is hangot adnak, mely nem tiltó rendelkezés csupán tájékoztató jellegű⁹³.

Jelenleg az egyház a könyvek előzetes vizsgálatával gondoskodik a tanítás egységének a megőrzéséről, így erre vonatkozóan részletes előírásokat találhatunk a hatályos kódexekben. A CIC-ben található normák alapja a Hittani Kongregáció által 1975-ben kibocsátott dekrétum⁹⁴. A 824. kánon szerint jóváhagyatás szempontjából könyvnek minősül minden nyilvános terjesztésre szánt írás, függetlenül attól, hogy milyen terjedelmű, és milyen eljárással sokszorosítják. A gondolatok terjesztésének más formái, mint az internet, a különféle hangzó anyagok, filmek nem tekinthetők könyvnek, így ezekre ezekre nem terjednek ki az alábbi normák. Az írásmű tartalma és a tervezett

90 http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19980624_demello_it.html

91 http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20010701_rosmini_it.html

92 http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19951006_ryden_it.html

93 ERDŐ PÉTER: *Egyházjog* Budapest, 2003. 420.

94 http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19750319_ecclesiae-pastorum_it.html

használat módja határozza meg az egyházi felülvizsgáztatás kötelezettségét.

A szerző saját vagy a könyv kiadási helyének helyi ordináriusának az engedélyét vagy jóváhagyását kell kérni. Ez általában előzetes kérelmet jelent, de a 827. kánon szerint könyvek templomi terjesztéséhez szükséges legalább az ilyen kiadványok utólagos jóváhagyása. A jóváhagyás megadása általános vélemény szerint több, mint az engedély, ez előbbi arra utal, hogy a kiadvány nem csupán nem ellenkezik a hittel, vagy a jó erkölccsel, hanem alkalmas arra is, hogy az egyház hivatalosan magáévá tehesse.

Az egyes könyvtípusok kiadására más és más egyetemes normák vonatkoznak, melyek sok esetben a korábbi jogot hozzák. Így a Szentírás könyveit mind eredeti nyelven, vagy latinul és az élő nyelveken is, csakis az Apostoli Szentszék vagy a püspöki konferencia jóváhagyásával szabad kiadni, és továbbra is kötelező, hogy ellássák őket a szükséges és elégséges magyarázatokkal⁹⁵.

A hivatalos szertartáskönyvek kiadója a Szentszék, de a népnyelvi kiadások elkészítése az egyes püspöki konferenciák feladata, amelyet minden esetben jóvá kell hagyatniuk Rómával. Az újabb kiadások akkor lehetségesek, ha a kiadás helyének ordináriusa tanúsítja, hogy ezek megegyeznek a már jóváhagyott kiadással⁹⁶.

Az imakönyvek, függetlenül attól, hogy magánhasználatra vagy nyilvánosra szánták őket, csakis a helyi ordinárius engedélyével adható ki, ami azt jelenti, hogy a minden esetben szükséges hozzá az „*imprimatur*” bejegyzés.

A katekizmusok és a hitoktatáshoz tartozó egyéb írásokhoz azonban a licencia nem elegendő, itt a megyéspüspök jóváhagyása szükséges. Ahhoz, hogy valódi tankönyvvé váljon elengedhetetlen, hogy az illetékes hatóság (megyéspüspök, püspöki konferencia) hivatalos használatra vezesse be. Ha ez az intézkedés elmarad, akkor csak segédanyagként szabad a plébániai vagy iskolai hitoktatásban alkalmazni, de az egyházi hitoktatás vezérfonalául nem⁹⁷. Tehát a klasszikus fogalom szerint, ebben az esetben szükséges a „*nihil obstat*” bejegyzés, ami feltételezi az előzetes cenzori vizsgálatot is.

A szent tudományokkal, vallással, erkölccsel foglalkozó művek esetén a legfőbb törvényhozó ajánlja, hogy alávessék a helyi ordinárius ítéletének⁹⁸. Ez nem kötelező de abban az esetben, ha bármilyen szintű iskolában tankönyvként kívánják használni, vagy templomban, illetve kápolnában való terjesztésre szánják őket, szükséges, hogy az illetékes egyházi hatóság

95 CIC 825. kán. 1§

96 CIC 826. kán.

97 ERDŐ PÉTER: im. 431.

98 827. kán. 3§

jóváhagyásával jelenjenek meg.

Az egyházi hatóságok határozatainak és ügyiratainak az illető hatóság által kiadott gyűjteményeit, mint például az *Acta Apostolica Sedis*, csak az eredetileg kibocsátó szerv előzetes engedélyével lehet újra publikálni⁹⁹. Az új fordításokra és kiadásokra nem érvényes a korábban adott jóváhagyás, vagy engedély¹⁰⁰.

A 830. kánon foglalkozik a cenzorokkal, mely az említett könyvek felügyeletére vonatkozó 1975-s dekrétum hatodik artikulusa változatlan formában. Meghagyva az egyes megyéspüspökök jogát, hogy szabadon bízzák a könyvek vizsgálatát az arra alkalmas személyre, az első paragrafus felruhazza a püspöki konferenciákat, hogy közösen állítsák össze a cenzorok jegyzékét, hogy ők álljanak az egyházmegyei hivatalok rendelkezésére, vagy létesíthet cenzorokból bizottságot is, hogy a helyi ordináriusok ehhez fordulhassanak. A cenzortól a legfőbb törvényhozó a következő tulajdonságokat várja el: legyenek a tudományban, tanításuk helyességében és okosságában kiválóak¹⁰¹ és feladatuk teljesítésekor mellőzzenek minden személyválogatást, csak az egyház hitről és erkölcsről szóló tanítását tartásuk szem előtt, olyan módon, ahogy azt a Tanítóhivatal előadja¹⁰². Tehát a hatályos normák szerint újra elláthatják világiak is, amint ezt az 1897-es szabályok is lehetővé tették. A kánon szövegéből úgy tűnik, hogy az egyes megyés pásztoroknak nem szükséges, hogy állandó cenzori bizottságot nevezzen ki, elég ha egy-egy konkrét feladatra adja a megfelelő személynek a megbízatást. A formáját se szabja meg a jog, tehát adható írásban és élőszóban. Ha azonban tartós megbízatásról van szó, akkor szükséges, hogy írott formában adja a főpásztor. Az elkészült véleményt írásban kell benyújtani, amit az ordinárius vagy elfogad, vagy nem saját belátása szerint. Továbbra is jogában áll a püspöknek, hogy kedvezőtlen bírálat esetén másik cenzor véleményét is kikérje¹⁰³. Amennyiben a bírálat pozitív és a főpásztor a kiadatás mellett dönt, akkor a kiadás évének és az engedélyezés helyének és idejének feltüntetésével adja meg a nyomtatási engedélyt. Amennyiben pedig a kiadási engedély megtagadása mellett dönt, akkor közölje az engedély megtagadásának az okát a mű szerzőjével¹⁰⁴.

A következő kánon minden krisztushívőre vonatkozik, miszerint az olyan napilapokba, újságokba vagy folyóiratokba, melyek a jó erkölcsöket nyíltan támadni szokták, csak megfelelő és ésszerű okból szabad írni. Amennyiben pedig az illető klerikus, vagy szerzetes intézmény tagja, akkor szükséges a helyi ordinárius engedélye is¹⁰⁵. Ezen személyek egyébként is csak a püspöki

99 828. kán.

100 829. kán.

101 830. kán. 1§

102 830. kán. 2§

103 ERDŐ PÉTER: im. 431.

104 830. kán. 3§

105 831. kán. 1§

konferencia által rögzített szabályok szerint vehetnek részt a katolikus tanítással vagy az erkölccsel kapcsolatos kérdések rádiós vagy televíziós tárgyalásában¹⁰⁶. A szerzetes intézmények tagjainak nem csak a fent említett esetben szükséges nagyobb előjárójuk engedélye is, a szabályzatuknak megfelelően, hanem ahhoz is, hogy vallási vagy erkölcsi témájú írásokat adhassanak ki.

A keleti egyházak törvénykönyve

Az 1990-ben II. János Pál által kihirdetett *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, mely valamennyi keleti katolikus egyház egyetemes törvénykönyve, a XV. cím negyedik fejezete alatt tárgyalja a tömegtájékoztatási eszközökre és a könyvekre vonatkozó jogszabályokat. Bár a fejezet címe megegyezik a latin egyház kódexében találhatóival, ennek ellenére tartalmilag jelentős eltéréseket találhatunk. Mivel, mint azt korábban láttuk, bizonyos tekintetben a latin kódex nem fogalmaz elég egyértelműen, így mint ugyanazon törvényhozó azonos témában született törvénykönyve nem csak a keleti katolikusok számára bír jelentőséggel a CCEO, hanem a CIC 17. kánonja¹⁰⁷ alapján a latin hívek számára is, mivel az ilyen párhuzamos helyek, a törvény azonos célja segítségével lehet a törvényt magyarázatnak. Jelen dolgozatunkban, az ismétlések elkerülése végett csak ezen különbségekre térünk ki.

652. kánon utasítja az eparchiás püspököket, hogy oktassák ki a krisztushívőket a tömegtájékoztatási eszközök kritikus és előnyös használatáról, és a *Communio et Progressio* szerint gondoskodjanak szakértők képzéséről¹⁰⁸. A kánon elsődleges eszközként a jó kezdeményezések előmozdítását támogatja, a jó könyvek dicséretének, áldásának eszközét ajánlva az utólagos elítélés helyett. A keleti kódex deklarálja az Apostoli Szentszék, a pátriárkai egyházak püspöki szinódusának és az egyes főpásztorok azon jogát, hogy megtiltsák a közösségi kommunikáció használatát, vagy bizonyos művek közlését. Ennek pontos szabályainak a kidolgozását a legfőbb törvényhozó a részleges jog hatáskörébe utalja¹⁰⁹.

A CCEO 654. kánonja deklarálja, hogy a kódexben szereplő könyvekre vonatkozó normák „érvényesek bármely más, technikai eszközök útján bárhogy is sokszorosított és nyilvános terjesztésre szánt írásra, vagy beszédre is.” E megfogalmazásból világosan kitűnik, hogy nem csak a

106 832. kán. 2§

107 17. kán.: „Az egyházi törvényeket a szavaknak a szövegben és a szövegösszefüggésben hordozott sajátos jelentése szerint kell érteni; ha mégis kétesek és homályosak maradnának, akkor az esetleg található párhuzamos helyeket, a törvény célját, körülményeit és a törvényhozó szándékát kell figyelembe venni.”

108 Ilyen jellegű szakemberek képzéséről rendelkezik a Tömegkommunikáció Pápai Tanácsa által 1992-ben kiadott *Aetatis Novae* dokumentum is.

109 CCEO 653. kán.

nyomtatásban megjelent munkákra terjed ki a joganyag, hanem a hanghordozókra is.

A keleti egyházak törvénykönyve világos különbséget tesz az engedély és a jóváhagyás között, amely segítségül szolgálhat a CIC párhuzamos kánonjainak az értelmezésében is, ahol, mint láttuk, nem teljesen egyértelmű a két kifejezés jelentése, illetve egyes helyeken úgy tűnik, hogy szinonimaként használja¹¹⁰. Eszerint az imprimatur kifejezés „azt jelenti, hogy a mű mentes a katolikus hittel és az erkölccsel kapcsolatos tévedésektől”¹¹¹. Tehát az engedély kevesebb, mint a jóváhagyás, hiszen ez utóbbi a kánon szerint „pedig azt mutatja, hogy a szöveget az Egyház elfogadta vagy a mű összhangban áll az Egyház hiteles tanításával”¹¹². Az idézett 661. kánon harmadik paragrafusa egy további kategóriát is meghatároz: a főpásztoroknak, illetve a felsőbb egyházi hatóságoknak joguk van egyes műveket dicsérni, vagy áldani. Az ilyen minősítés azt jelenti, hogy a laudált alkotás az Egyház hiteles tanítását jól fejezi ki és ezért ajánlásra méltó.

Bár a CIC is utal a képekre, de csak azokra vonatkozik a törvénykönyv szabályozása, amelyek nyomtatásban jelentek meg. A CCEO 665. kánonjából azonban úgy tűnik, hogy a kézzel készített ikonokra is kiterjed a normaszöveg: „Ügyeljének rá a parókusok és a templomigazgatók, nehogy a templomaikban a valódi szent művészettől idegen ikonokat vagy képeket, illetve a keresztény vallással vagy az erkölccsel összhangban nem álló könyveket tegyenek ki, árusítsanak vagy osztogassanak”¹¹³. Ugyanebből a cikkelyből világossá válik az is, hogy ellentétben a latin egyházzal a templomokban árusított, osztogatott könyvek esetén a keleti katolikusoknak nincs szükségük az illetékes egyházi hatóság legalább utólagos engedélyre, ami a CIC 827. kánonjának 4§-ban szerepel.

Összegzés

Mint láthattuk a természet törvény alapján az erkölcstelen és a hitre veszélyes könyvek olvasása tilos. Erre vonatkozóan már az egyház kezdeteitől kezdve születtek tételes jogszabályok is. Ezek a tételes szabályok az idők során egyre szaporodtak a hozzájuk tartozó büntető rendelkezésekkel egyetemben. Ennek a legismertebb formája volt az időről-időre megújuló *index librorum prohibitorum*. Az egyház tanítói küldetésének ezen speciális formában való gyakorlását Róma mindig is fontos feladatának tartotta. Ezt jelzi az a tény is, hogy az első kodifikációt megelőzően e témát rendezte elsőként újra az *Officiorum ac munerum*. Bár a II. Vatikáni Zsinatot követően a tételes jog már nem szabályozta a könyvek olvasását, de továbbra is érvényben

110 ERRAZURIZ, CARLOS J.: *Commentary to c. 824 in Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, A. MARZOJA – J. MIRAS – R. RODRÍGUEZ-OCAÑA (szerk.), *Vól. III/1*, Montreal-Chicago 2004, 305.

111 CCEO 661. kán. 1§

112 CCEO 661. kán. 2§

113 CCEO 665. kán. 1§

maradt a természetörvény és a Tanítóhivatal az egyház küldetésének teljesítése érdekében napjainkban is gyakorolja azon hatalmát, hogy bizonyos művekről ítéletet mond, és egyes súlyos esetekben azok szerzőit az engedetlenség okán az egyház közösségéből is kizár. Ezért ma sem lehet figyelmen kívül hagyni Müller Lajos megállapítását miszerint: „Fejlődjék bár az emberiség s művelődjék bármily fokban, szellemi táplálékának ellenőrzése bár módosulhat, de éppen úgy nem válik soha feleslegessé, mint ahogy a hatóság az élelmiszerek hamisítását szünös-szüntelen üldözni lesz kénytelen.¹¹⁴”

Bár a jogi szabályozás szűkebb lett és azt a látszatot keltheti, hogy nagyobb szabadságot biztosít a könyvek vonatkozásában a krisztushívőknek, de a morális kötelezettség megmaradt, így a jelenlegi helyzetben a lelkipásztoroknak, hitoktatóknak még inkább kötelessége, hogy segítsék a híveket abban, hogy a tömegtájékoztatási eszközöket a hívők a saját lelkük hasznára fordíthassák elkerülve mindent, ami káros lehet hitükre. Az egyházmegyei könyvtárak dolgozói a maguk sajátos módján ebben a tanítói tevékenységben segítik a pásztorokat, amikor valóban hasznos könyveket ajánlanak a látogatóknak.

114 MÜLLER LAJOS SJ: *A római index – nevezetesebb tiltott könyvek jegyzéke*. Budapest, 1926. 4-5.